

Lantarbetarnas ombudsman som blev finansminister

Mitt i sommaren finns utrymme för en historisk tillbakablick. Den här ska handla om Gunnar Sträng, lantarbetaren som blev en Sveriges mäktigaste politiker. Han är känd som finansminister, men det var inom jordbruket som hans karriär formades, skriver ATLS marknadskronikör Johan Schück.

Många minns Gunnar Sträng – eller har hört talas om honom – som den mäktige finansministern. Men färre vet nog att han började i regeringen som biträdande jordbruksminister. Vid den tiden, för 75 år sedan, stod han ständigt i konflikt med de svenska bönderna.

Det har kommit en biografi om Sträng, skriven av förre finansministern Erik Åsbrink. Denna bok, som heter just "Gunnar Sträng" (Albert Bonniers Förlag), ger en bild av huvudpersonen i helfigur. Den handlar om mannen som satt längre än någon annan i regeringen och blev en av 1900-talets allra mäktigaste svenska politiker.

Sträng var finansminister från 1955 till 1976 och det blev under hans handfasta ledning som det svenska välfärdssamhället formades. På hans tid växte ekonomin så gott som oavbrutet, vilket gav befolkningen stigande inkomster och allt högre levnadsstandard. Samtidigt höjdes skatterna kraftigt och den offentliga sektorn blev större än någonsin.

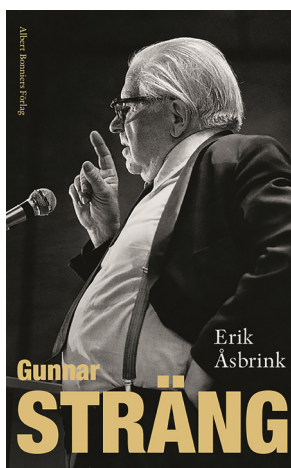
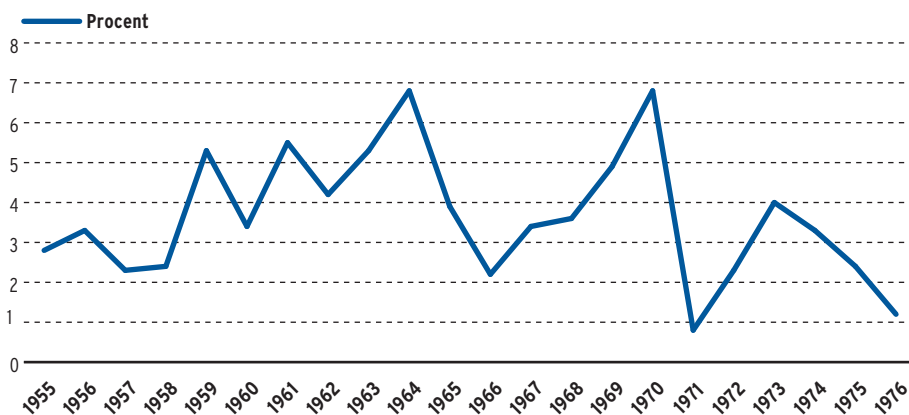

FOTO: ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Sveriges BNP-ökning under Strängs tid som finansminister

KÄLLA: EKONOMIFAKTA

Johan Schück är expert på makroekonomi.

Hans marknadskronikor publiceras exklusivt för ATLS prenumeranter på ATL.nu en gång i månaden.

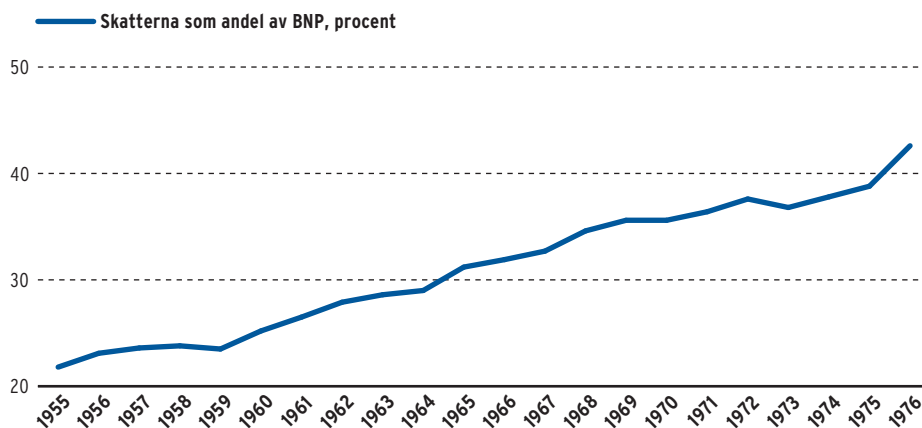
Ingen före Sträng hade vågat sig på något liknande – och då hade han ändå haft företrädare på finansministerposten som Ernst Wigforss och Per Edvin Sköld, både mycket drivande socialdemokratiska politiker. Men i jämförelse med Gunnar Sträng framstår de båda som försiktiga och återhållsamma med både skatter och statens utgifter.

Sträng införde omsen

Det var Sträng som under stort motstånd drev igenom införandet av en omsättningsskatt, kallad "omsen", som efter hand blev en av statens stora inkomstkällor. Det var en föregångare till dagens mervärdesskatt, momsens, som numera är en våra tyngsta skatter. Momsens utformning diskuteras fortfarande – exempelvis om den ska vara lägre på livsmedel än på de flesta andra varor – men få ifrågasätter numera att det är en skatt som har kommit för att stanna.

Mer omdiskuterat är om Sträng gjorde rätt när han senare såg till att införa de höga arbetsgivaravgifter som blev en dold skatt på arbete. För den anställde syns knappast denna löneskatt, medan den däremot är högst kännbar för de arbetsgivare som ska stå för betalningen. Särskilt på 1970-talet höjdes arbetsgivaravgifterna kraftigt, vilket bidrog till att svenska företag fick kostnadsproblem och tappade i konkurrenskraft. Det ledde sedan till kris i Sveriges ekonomi.

Skattenivån i Sverige med Sträng som finansminister

KÄLLA: EKONOMIFAKTA

Då är vi framme vid slutet av Strängs långa period som finansminister. Men vad som annars kännetecknade den var att både den svenska ekonomin och statens finanser hölls i god balans, trots de många reformer som fick att de offentliga utgifterna att stiga. Det var under denna tid som Sverige fick ett utbyggt pensionssystem, samtidigt som det gavs ökade möjligheter till utbildning och tillgång till kommunal barnomsorg.

Listan på reformer kan göras betydligt längre, men den är ändå inte unik för Sverige. I många europeiska länder byggdes välfärdsystemen ut, även deras utformning delvis kan vara olika. På flera andra håll har den offentliga sektorn spelat en mindre framträdande roll och mer har i stället ordnats i privat regi, men med statligt stöd. Då höjdes inte heller skatterna i samma takt som i Sverige.

Men Sträng sneglade inte särskilt mycket på andra länder. Han var präglad av sina svenska erfarenheter, där det ingick att under lång tid ha varit en hårdför facklig ombudsman och förhandlare. Före sitt inträde i regeringen var han ordförande i Lantarbetareförbundet och var, tillsammans med författaren Ivar Lo-Johansson, drivande att i avskaffa statarsystemet. Även därefter, i rollen som statsråd, fortsatte han sina strider.

» Momsens utformning diskuteras fortfarande – exempelvis om den ska vara lägre på livsmedel än på de flesta andra varor – men få ifrågasätter numera att det är en skatt som har kommit för att stanna. «

Sträng som biträdande jordbruksminister

Det var redan 1945, direkt efter andra världskrigets slut, som Sträng kom med i regeringen. Då skulle samlingsregeringen under Per Albin Hanssons ledning ersättas med en rent socialdemokratisk regering och Sträng kom på tal som tänkbar jordbruksminister efter Axel Rubbestad från Bondeförbundet (numera Centerpartiet). Han värjde sig dock, men fick i stället bli biträdande jordbruksminister och uppgiften att sköta de politiskt känsliga prissförhandlingarna med jordbrukets organisationer.

Gunnar Strängs fackliga och politiska karriär:

Ombudsman vid Svenska lantarbetareförbundet	1932-1938
Andre ordförande vid Svenska lantarbetareförbundet	1938-1939
Ordförande vid Svenska lantarbetareförbundet	1939-1945
Biträdande jordbruksminister (konsultativt statsråd)	1945-1947
Folkhushållningsminister	1947-1948
Jordbruksminister	1948-1951
Socialminister	1951-1955
Finansminister	1955-1976
Riksdagsledamot (S)	1946-1985
Suppleant i Socialdemokraternas verkställande utskott	1948-1956
Ledamot i Socialdemokraternas verkställande utskott	1956-1981
Ordförande i riksbanksfullmäktige	1982-1985

Från sin fackliga tid var Sträng van vid hårda tag och nu fortsatta han i samma burdusa stil. Enligt Åsbrink klarade han umgänget med godsägare som inte behövde känna sig hotade av regeringens krav på ökad rationalisering inom jordbruket. Bönderna, som däremot var hårdare trängda, retade upp sig på Strängs uppträdande när han motsatte sig deras krav på prishöjningar. Detta fick även Tage Erlander, som vid denna tid hade blivit statsminister, att bekymra sig över hans ovilja att lyssna på och ta råd av andra.

Ändå dröjde det inte länge innan Sträng fick ta steget uppåt till en ännu mer känslig post i regeringen. Han utsågs då till folkhushållningsminister, med ansvar för de ransoneringar som hängde kvar efter beredskapstiden under andra världskriget. Till de ransonerade varorna hörde livsmedel, vilket betydde att Sträng än en gång hamnade i motsatsställning till jordbrukets intressen. I de förhandlingar som fördes visade han än en gång sin brist på kompromissvilja.

"Något av ett problembarn"

I sina dagböcker kallade Erlander honom för "något av ett problembarn", beroende på hans förmåga att irritera motparten. Själv hade Sträng en annan syn på saken och i efterhand förklarade han att rollen som folkhushållningsminister hade varit en utomordentlig skola för hans senare post som finansminister. Vad det då gällde var, bland annat, hans förkärlek att sätta in regleringar för att styra ekonomin.

Sträng framhöll gärna sig själv som föredöme, vilket kunde reta många. När det klagades på den tidens bensinransonering förklarade han att "jag för min del har roddbåt, och jag klarar mig utmärkt med den". Mer principiellt hävdade Sträng att regleringar var ett rättvisare sätt att fördela knappa resurser än att istället låta priserna stiga. Den inställningen fanns sedan kvar under hela hans tid som politiker.

Sedan följde en period med Sträng som jordbruksminister, denna gång utan lika skarpa konflikter. Han gick därefter vidare till att bli socialminister och visade då en stor hand-

» Från sin fackliga tid var Sträng van vid hårda tag och nu fortsatta han i samma burdusa stil. «

lingskraft, bland annat genom att driva fram en allmän och obligatorisk sjukförsäkring. Där etablerades som en princip att ersättningen skulle utgå från förlorad inkomst, något som sedan generellt har blivit vägledande vid utformningen av svenska socialförsäkringar.

Efter tio år i regeringen på fyra olika poster ansågs Sträng vara mogen att bli finansminister, vilket han sedan förblev i 21 år.

Mindre uppmärksammat är däremot hur han lade grunden för sin ställning: först som ombudsman och ordförande för Lantarbetareförbundet, sedan som biträdande jordbruksminister och folkhushållningsminister. Det var under denna tid som Sträng formades till den gestalt som sedan blev så välkänd och respekterad. Han var både folklig och stridbar, kompetent och auktoritär.

Två tidigare utkomna biografier om Gunnar Sträng, med Anders L Johansson som författare, heter "Landsvägsagitatorn" och "Rikshushållaren". Dessa boktitlar speglar olika sidor av Strängs sammansatta personlighet. Utan sin bakgrund bland lantarbetare och som förhandlare med bönder skulle han ha varit en annan slags politiker än han sedan blev. ●

» Det var under denna tid som Sträng formades till den gestalt som sedan blev så välkänd och respekterad. Han var både folklig och stridbar, kompetent och auktoritär.«